

Selim İleri son romanında yüzyıllık hürriyetsizlik tarihinden bugüne bakıyor

21- i

TF 50 8321

Özgürlüğü sorun edemiyoruz

Selim İleri'nin yeni romanı Cemil Şevket Bey, Aynalı Dolaba İki El Revolver (Oğlak Yayınları) hem edebiyat tarihinin unutulmuş isimlerine bir ağıt, hem de siyasi - toplumsal tarihimizin en önemli sorunu olan özgürlük sorununa keskin, hüznü bir bakış. Gramofon Hala Çalışıyor (Yapı Kredi Yayınları) romanıyla başlayan ve yeni çalışmalarla sürececek olan bir tarih - anı - anlatı serüvenine dalan yazarla, bireyseli toplumsalla kesiştiği edebi izleklerini konuştuk.

Romanınızın kahramanı Cemil Şevket bey karakteri Türkiye'de aydınların devlet otoritesi karşısındaki iktidarsızlığı yahut zayıflığını simgeliyor diyebiliriz tabii. Devletten çok belki otorite karşısında, yani devlet otoritesi karşısında; hatta yalnızca iktidarsızlığı değil çökkünlüğü, ürküntüsü, korkaklığı...

■ Devlete yakın "organik" aydınlık bağımsız aydın olmak ikilemi Türkiye'de başka ülkelere kıyasla daha mı keskin olmuş acaba?

Öyle olmuş çünkü kuruluş dönemi içerisinde aydınlık devlet işbirliği halinde. Sonradan,

1950'lerden sonra o işbirliği bozulmaya başlıyor. Romanın kahramanı o işbirliğinin içerisinde giremiyor. Aslında girmek istiyor. Demokrat Parti'ye de yaranmak istiyor, tek parti döneminde Halk Partisi'ne de yaranmak istiyor. Ama kendisine bu fırsat verilmiyor ve içten içe düşmanlık

gütmeye başlıyor. Sanıyorum bütün muhalif olan aydın tavrının altında bu yatar biraz da Türkiye'de. Hepimizde aydın olarak bir ikiyüzlülük olduğuna inanıyorum ben.

İkili davranış sistemi

■ Kitabın kapsadığı Meşrutiyet'ten 12 Eylül'e uzun tarih dilimi için özel bir araştırma yapmanız gerektiği mi?

Tabii. Benim yakın tarihe merakımın bir sonucu belki kitap, ama pek çok kaynağa tekrar dönüp baktım. Romanın kahramanı olan yazar da, gerçekte yaşamış bir çok yazarın bir karması aslında. Belki çıkış noktam Nahit Sırrı Örik'le Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın bir karması, ama Yahya Kemal'den de izler var. Biraz da adlarını anmadığım, ama şahsi hayatımda gördüğüm kişilerin etkisi altında bu tip oluştu. Onların davranışlarındaki "ikici" tavrı bana çok cazip geldi. O ikici tavrı tabii cinsel boyutta da dönüştürdüğünüz vakit daha da çilgincasına bir şey çıkar diye düşündüm, galiba öyle oluştu.

■ Hem cinsel açıdan marjinalliğin hem de edebi/ toplumsal olarak dışlanmışlığın verdiği eleştirel bir bakış açısı var kahra-

manın. İkiyüzlülüklerin hepsini açıkça görüp hedeften vuran bir bakış?

Olumsuz yönleriyle eleştiriyor fakat bir yandan kendisi de o ikili davranış sisteminin içerisinde. Hiç bir zaman açık ve net, dürüstçe bir tavır göstermiyor. Bunları ben çocukluğumdan itibaren gördüm, evimize giren insanlar bazen İsmet Paşa'cı olurlardı, sonra aynı insanlar birdenbire vazgeçerlerdi... Demokrat Parti gitsin diye çok uğraştılar, sonra da 27 Mayıs olup Adnan Menderes ve arkadaşları asıldığı vakit, yine aynı insanların, başta ailem olmak üzere, gözyaşları içinde kaldıklarına da tanıklık ettim.

İhtilaller ve özgürlük

■ Cemil Şevket'in hüznü "millet unuttur, unuttur..." demesi doğru bir hüküm aslında, hem siyaset hem de edebiyat tarihimiz açısından..

Yakup Kadri'nin Hüküm Gecesi romanında çok sevdiğim bir sözü var...Bizi mahveden hep bu şahsi kin ve öfkelerimizdir diyor. Bundan kurtulamadığımız için bütün değer ilişkilerimiz daima bizim beynimiz etrafında dönüyor, hiç bir şekilde toplumun çıkarları, yahut karşımızdakinin değerleri etrafında olamıyor. Çünkü hep günübirlik bir yaşam içindeyiz. Bugün de bakıyoruz yine ihtilalleri haklı gösterecek bir atmosfer içine girmişiz, bu kaçınıcı tekrar, ama çoğunluk için ilginç değil.

■ Peki kitapta Cemil Şevket'in söylediği bir söz, İstibdat, Hürriyet sonra da Cumhuriyet dönemlerinin fazla farklı olmadığı, hürriyetin hiç bir zaman gelmediği görüşü, ne kadar sizin görüşünüz?

O söz doğrudan doğruya Nahit Sırrı'nın Tersine Giden Yol romanında rastladığım bir cümleden alınmıştır. Tabii ki çok şey değişiyor zamanla, bugün Abdülhamit istibdadını yaşamıyoruz, ama temel itibarıyla baktığımız vakit pek büyük bir değişiklik olduğunu sanmıyorum ve bunun suçunu sivil insanın doğrudan doğruya kendisinde araması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü bu konuda hiç bir zaman

kafa yormuyoruz. Bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın anlayışının mahkumiyeti içindeyiz. Birçok insan da gerçekten özgür olmak arzusunu taşıyor. Adeta faşizan bağımlılıklar içinde yaşamayı bazen

erdem diye, ahlak diye görüyor, bazen daha da acısı gereklilik diye görebiliyor. Hürriyet hiç bir zaman sorunu olamıyor bizde insan tipinin. Batı toplumlarında olduğu gibi bizde özgürlük -sorunu şiddetli bir sorun haline gelemiyor. Bu romanda da çok küçük planda dahi olsa bunların bir yansıması olsun istedim.

■ Siz zaten edebiyat tarihiyle hep Türkiye tarihine bakmadınız mı? Nasıl bir evrim görüyorsunuz?

Bugün geriye saymaya başladığımızı düşünüyorum. Şimdi paradoksal bir şey söyleyeceğim ama, kendi romanımdaki yazar tipini ve kuşağını her şeye rağmen edebiyata daha bağlı ve edebiyatı daha topluma açmaya, insanlara sevdirmeye istekli insanlar olarak görüyorum. Bugün yapılanların çoğunu ise bir heves ve özentiden ibaret görüyorum. Belki çok tutucu bir görüş olacak ama edebiyatın en parlak dönemi Cumhuriyet'in ilk otuz yıldır bence. Sonra giderek edebiyat edebi değerler açısından irdelenir halden uzaklaştırıldı. Şablonlar çıktı, özellikle köy romanıyla. İlle öğretmenler ilerici ve aydın oluyor, din adamları gerici oluyor. Halbuki Reşat Nuri'nin Yeşil Gece romanındaki din adamı aydın bir kişidir. Ankara'ya gider en sonunda, ütopyanın doğduğu yer orasıdır ama ütopya yürümemiştir, yine de oraya gidip bunu haber vermek arzusu duyar din adamı. Bunun hiç olmadığını iddia etmek bana yanlış geliyor. Bugünkü karanlık, tuhaf, nereye gideceği belli olmayan dini rejim arzuna biraz da bu yüzden gelindiği gibi geliyor. Benim bu görüşlerim eleştirilir ama ben inat ediyorum. Türkiye'de bu din meselesine klasik 1930ların 1940ların anlayışıyla bakarsak, işin içinden çıkılamayacak gibi geliyor bana.

■ Dinle ilgisiz dindarlık

■ Bu son dönemdeki olaylarda sizi en dehşete düşüren nedir?

Din adına dinle hiç ilgisi olmayan, özellikle Türk İslam anlayışıyla bağdaşmayacak pek çok tavrın yırtıcı bir şekilde öne çıkartılması dehşet içinde bırakıyor beni. Dindar büyüklerimin tavrıyla bugün dindar gibi gözükken insanların tavrı arasındaki uçurum çok ürperti veriyor bana.

■ Edebiyat tarihimizde sizi en şaşır-tan ne oldu?

İyi ve güzel olan her şeyin daima üzerine ölü toprağı serilmesi; güncel olması gereken yıllarda iyi ve güzel olan her şey yok edilmiş. Ancak bu belki Edip Cansever, Cemal Süreya kuşağıyla bir ölçüde kırılabilmiş. Yakup Kadri'ye büyük romancı diyor edebiyat tarihi ama en güzel eserleri için hiç bir şey söylenmemiş. Tanpınar ortalama bir yazar muamelesi görmüş, yok farzedilmiş adeta, halbuki dönemin en büyük romanlarını yazmış. Aynı şekilde Nahit Sırrı...Bu örnekleri çoğaltmak mümkün. Samipaşazade Sezaî'nin Sergüzeştî devri için büyük bir eser. İstibdadın içinde bir çığlık, hürriyet arayışının tek ifadesidir Türk edebiyatında. Satır aralarını okumamışız, hala da okumuyoruz bana sorarsanız. Hep dar kafalarla yaklaşmışız. Bugün okur olarak da yazar olarak da hiç bir şekilde Türk edebiyatının geleneğine dönüp bakmıyoruz.

Nilüfer Kuyaş

Selim İleri

